

"Slagruta leder gatukontoret rätt"

TT rapporterar att gatukontoret i Uddevalla använder slagruta för att spåra gamla vatten- och avloppsledningar.

- Det är dåligt med vetenskapliga bevis för hur de fungerar, men det gör de, säger Georg Nimmerfjord.

De nya "instrumenten" består av halvmeterlånga rätvinkliga koppartrådar. Man håller en i varje hand, och när man kommer över en ledning ställer de sig längs med den, enligt Mikael Svensson på gatukontoret.

TT rapporterar gärna om när övernaturliga ting tycks fungera, men sällan om när de misslyckats.

Expressen 18 januari, 1992.

Mer mod än förstånd

- Utomjordingar finns överallt. Kanske här i rummet? säger Howard Menger från Florida.

Menger var nyligen i Stockholm, inbjuden av Föreningen Pans vänner och UFO luftrumsbevakning för att tala om sina möten med utomjordingar. Kersin Weigl skriver med distans och lite varm humoristisk ironi om den filmstjärneliknande 70-åriga gentlemannen som säger sig ha bott på Saturnus i ett tidigare liv. "Tror jag", lägger han till. Enligt Menger har utomjordingarna baser på jorden och månen. De är tusentals år före oss i sin utveckling och de vill hjälpa oss att nå en "högre civilisation". Vissa regeringar har redan kontaktats, men detta har tystats ner. Budskapet påminner mycket om det som Sune Hjorth för fram i sin senaste bok *Den dolda sanningen om UFO* (Zindermans, 1991). Hjorth har fått mycket uppmärksamhet för sina teorier. Han skriver själv ofta insändare i landsortspressen och man möter honom i artiklar, intervjuer och recensioner. Jag har också sett honom intervjuas i TV, presenterad som "UFO-forskare". I januari var han med i soffan hos Aschberg i TV 3.

Howard Menger verkar dock ha lite mer distans till sina egendomliga teorier än vad Sune Hjorth har.

- Jag har mer mod än förstånd! säger han. Och skrattar ofta men lite väl energiskt, som en varietéartist som måste gnägga åt egna skämt, skriver Weigl i Aftonbladet.

Spökar Euklides?

Cirklarna i säden i södra England är ett ofta återkommande tema även i de seriösa populärvetenskapliga tidskrifterna. Idag står de dock inte högt i kurs som naturfenomen, och Terance Meaden som studerat cirklarna i ett decennium ligger lågt. Nyheten att två konstnärer tillverkat ca 200 av totalt 2000 cirklar var naturligtvis ett bakslag för fysikern och meteorologen som ägnat mycket tid och möda åt att försöka hitta en fysikalisk förklaring till fenomenen. Och dessutom tjäna pengar på att skriva böcker om dem.

Nu skriver Science News om den förbluffande geometrin hos cirkelmönstren. Gerald S. Hawkins, en pensionerad amerikansk astronom, säger sig ha funnit att betydande kunskaper i matematik och geometri ligger bakom mönstren, som han förutsätter ha skapats av bluffmakare. Hawkins är berömd för sina studier av Stonehenge som ett astronomiskt observatorium och började själv titta på cirklarna i säden 1990.

Genom att rita in tangenter till cirklarna och räkna på förhållanden mellan linjerna och storleken på cirklarna ansåg han sig kunna ställa upp fyra enkla teorem. Ur dessa kunde han sedan härleda ett femte, mer grundläggande teorem. Till sin förvåning hittade han inte dessa enkla teorem hos Euklides och inte heller hos någon annan antik eller modern matematiker. Hans slutsats är att bluffmakarna måste ha en stor kunskap i klassisk geometri. Hawkins började själv studera Euklides geometri när han var tolv år "så det blev en del av ens liv och ens sätt att tänka", säger han.

Så nu har vi ett "intellektuellt fingeravtryck" av bluffmakarna, skriver I Peterson i Science News (1 februari 1992). Och mysteriet med cirklarna i säden blir mer och mer förbryllande!

Okritiskt och kritiskt om helbrägdagörelse

I början av februari hade Svenska dagbladet en lång artikelserie på Idag-sidan om healing. Man riktigt frossade i okritiskt rapportering om onda ögat, elektriska brador, mirakel, beröring, trollkarlar, auran, andliga krafter och mystiska energier.

Riksradios Vetandets värld tog upp ämnet i ett program den 11 februari. Redaktören Ulla Holmqvist inledde inslaget så här.

"På Svenska dagbladets Idag-sida har man blåst liv i ett gammalt kärt veckotidningsämne - helbrägdagörelse eller healing, som det numera kallas på inlånad engelska. Healing är ett samlingsord för varierande behandlingstekniker och det finns en hel del att välja på. I mycket handlar det om energiflöden, tankekraft, hemliga österländska tekniker och allmänna spökerier som tycks hjälpa mot det mesta. Bland de helare som presenteras finns till och med läkare, minsann.

De intervjuade berättar och berättar om mystiska krafter och mirakulösa tillfrisknanden. Och reportrarna refererar och refererar spalt upp och spalt ner i en rad långa artiklar. Vad ska man tro? Är detta humbug? Vad är det egentligen som sker under sådana här behandlingar? Finns det några vetenskapliga bevis på att healing verkligen hjälper?

Jo då, vi ska få svar på alla de här frågorna, det utlovas redan i början. Men först gäller det att suga på karamellen, hålla mystiken vid liv och kittla läsaren så länge som möjligt. För när svaren väl sätts på pränt reduceras allt hokus pokus till vid det här laget rätt väl kända beståndsdelar som ingår i all läkekonst: engagemang och tilltro."

För att öka trovärdigheten använder författarna till artiklarna om healing kända knep. Helbrägdagöraren själv har varit skeptisk från början, innan han eller hon började med healing och fann att det "faktiskt fungerade". Då blir han omvänd. Skribenten säger sig också ofta ha varit skeptisk innan han gick dit. Men då känner han hur kraften strömmade från helarens händer. Och så blir han övertygad. En sådan historia går alltid hem, tror journalisten som skriver.

- Ännu "bättre" är det när man berättar om läkare som är healers, säger Ulla Holmqvist. Då vill man

utnyttja tron att läkare ju aldrig kan ha några stolliga idéer.

Vittnesbörd staplas på varandra, men det sker ingen granskning alls. Det kommenterades i programmet av Gunilla Myrberg, som är medicinreporter på Riksradien:

- Problemet med all sk alternativmedicin är ju att vi inte har några vetenskapligt kontrollerade studier. Jag tror att det är därför vi medicinreportrar ofta avstår från att ta upp sådana här typer av behandlingar. Vi vill gärna ha referenser till kontrollerade studier. De som ofta tar upp sådana här frågor är inte medicinreportrar utan just allmänreportrar som inte har samma önskan om en vetenskaplig kontroll som vi har.

En vecka efter det här inslaget träffade jag en av reportrarna som skrivit om healing på Idag-sidan på ett möte på Vetenskapsakademien. Mötet handlade om mediernas vetenskapsbevakning och i det sammanhanget sa reportern nästan med stolthet, att Idag-sidan får representera ovetenskapen i tidningen!

Flummet breder ut sig

"Personligen tror jag att vetenskapsjournalistikens epok är över i de stora dagstidningarna". Det skriver Erik Trillkott som nyligen sagt upp sig från Svenska Dagbladets vetenskapsredaktion. Både Svenska och Dagens Nyheter håller ju på att avveckla vetenskapssidorna. Lite miljö, hälsa och natur är det enda som blir kvar av det som under 70- och 80-talen utvecklades till självständiga och stolta avdelningar i de största morgontidningarna.

- Men nu är det 90-tal, skriver Trillkott, och trots alla festtal jag hört om vikten av att satsa på välgrundad information så är det annat material som breder ut sig i de stora tidningarna. Att vetenskapen har fått ge plats åt miljönyheter kan man inte säga mycket om. Det finns däremot all anledning att vara kritisk till att ämnet har fått ge vika för groddar, healing och en hel del allmänt flum. Vetenskapen har inte kunnat hävda kunskapsförmedlandet gentemot allsköns naturmedel och komposter, som ju anses ha högt läsvärde.

Han skriver att kampen om misslyckandet är jämn mellan SvD och DN.

- Fortfarande rullar radions vetenskapsredaktion med god fart. TV har enstaka ljuspunkter. I övrigt finns den goda vetenskapsjournalistiken i universitetsorternas tidningar - Upsala Nya, GP, Sydsvenskan osv, även om de mest är intresserade av vad som händer lokalt.

Så skriver en besviken Erik Trillkott i Ugglan, medlemsblad för Svenska föreningen för Vetenskapsjournalistik. Trillkott blir nu chefredaktör för Landstings-Världen.

"Årets förvillare" till motangrepp

I årets första nummer av Tekniska högskolans tidning KTH-nytt försöker Jens Tellefsen försvara sig mot utmärkelsen till Årets förvillare. Joel Åsblom skriver att Tellefsen när han fick besked om utmärkelsen noggrant gick igenom sin almanacka och kontrollerade sina föredrag, kåserier och artiklar under de senaste ett och ett halvt åren. Hade hon hade förväntat sig att det skulle framgå av almanackan huruvida dessa vilade på vetenskaplig grund eller ej? Tellefsen blev i alla fall nöjd med sin läsning:

- Av detta material drar jag slutsatsen att det inte kan finnas något i det jag föreläst om, som man kan kalla för flum.

Tellefsen förnekar inte sitt intresse för det övernaturliga. Men han säger att även hans spekulationer vilar på vetenskaplig grund, inom eller utom fysiken.

- Alla de "stora" inom fysiken, och annan vetenskap, har spekulerat kring de stora frågorna. Så varför får inte jag göra det?

Själv tycker Tellefsen att han är folkbildare.

Anna Schytt

Femåring dog på grund av kuhnemetoden

I februari 1991 konstaterades diabetes hos en femårig pojke i Rovaniemi, Finland. Föräldrarna fick direktiv från sjukhuset om diet och dagliga insulininjektioner. Emellertid höll en "vårdare", Ritva Rissanen, i början av mars en föreläsning om kuhnemetoden, utarbetad av den tyske läkaren Louis Kuhne, enligt vilken diabetes botas genom hälsobad, örter och diet. Föräldrarna lät sig övertalas att upphöra med insulininjektionerna vilket ledde till att pojken tillstånd snabbt försämrades. När föräldrarna kontaktade Rissanen förklarade hon att "man måste bli riktigt dålig innan tillfrisknandet kan ske". Föräldrarna hade beställt tid på sjukhuset men Rissanen avrådde dem från att gå till sjukhuset, och övertog vården av pojken. När pojken föll i koma vakade Rissanen över honom i två dagar, gav slutligen en spruta insulin, enligt föräldrarna enbart för att lugna dem. Hon beställde sedan ambulans, men vid ankomsten till sjukhuset var pojken död.

Rissanen har sedan förklarat att föräldrarna "gav fel ångbad och fel diet. Pojken dog på grund av inre inflammation, inte för att det skulle ha varit fel på metoden. Jag är oskyldig och kommer att fortsätta att lära ut metoden. Någon brist på patienter har jag inte."

Rissanen polisanmälades för dödsförvållande, förorsakande av smärta och lidande samt olovligt utövande av läkaryrket. Domen föll i januari 1992: sex månader villkorligt. Föräldrarna får inget juridiskt straff.

Nils Edelman